

Hodnocení hospodářsko-politického programu české sociální demokracie pro sněmovní volby 2017 ¹

Sebastian Dullien, Vysoká škola technická a ekonomická

(Hochschule für Technik und Wirtschaft, HTW) v Berlíně

říjen 2017²

1. Úvod

Před parlamentními volbami v říjnu 2017 představila Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) celou řadu hospodářsko-politických návrhů počínaje zavedením progresivní daně z příjmů a konče podporou vědy a výzkumu tak, aby došlo ke zvýšení produktivity českého hospodářství. Tento podklad hodnotí dané návrhy ze sociálnědemokratického hlediska a na základě vnímaných i reálných problémů české ekonomiky.

2. Výchozí situace v diskuzi

Východiskem navržených hospodářsko-politických opatření je v České republice rozšířený dojem, že se reálné příjmy v zemi v posledních letech dostatečně nepřibližují bohatým zemím Evropské unie, především Německu. Že hlavně u nízkopříjmových skupin nedokáže současná úroveň mezd zajistit přiměřený životní standard a především tyto skupiny nedokáže ochránit před chudobou a z ní vyplývajícími riziky.

Daný trend je zřejmý zvláště od roku 2008. Zatímco před tímto rokem české mzdy rostly daleko rychleji než v Německu, poté se už zvyšovaly stejným tempem, čímž se jen upevňoval rozdíl mezi úrovní mezd v obou zemích. Zpomalení růstu mezd po roce 2008 doprovázelo i výrazné zpomalení růstu produktivity.

¹ Do češtiny přeložila Lenka Martinková.

² S. Dullien se v září 2017 účastnil v Praze na pozvání Masarykovy demokratické akademie ekonomického semináře na témata aktuální české politicko-ekonomické debaty. Předkládaný text na tuto debatu a její podkladové materiály reaguje.

Nápadné zároveň je, že podíl mezd na HDP je v českém hospodářství v mezinárodním srovnání velmi nízký. Jako problém je vnímán i fakt zahraničního vlastnictví velké části českých podniků, především ve zpracujícím průmyslu a finančním sektoru, z jejichž zisků tak netěží české obyvatelstvo.

I když jsou oficiální údaje o podílu obyvatel ohrožených chudobou v České republice ve srovnání se zeměmi EU relativně nízké, nelze při interpretaci těchto čísel zapomínat, že ohrožení chudobou se hodnotí k příslušnému, v České republice poměrně nízkému, mediánu příjmů. Mnoho lidí v České republice tak nemá dostatečné finanční rezervy na zaplacení nepředvídaných nutných výdajů, přestože podle oficiálních statistik nejsou „ohroženi chudobou“.

3. Jednotlivá navržená opatření

ČSSD navrhla tato opatření:

- zvýšení minimální mzdy ze současných 11 000 Kč (cca 440 €) na 16 000 Kč (cca 640 €) do roku 2022, očekávaná průměrná mzda by pak byla 40 000 Kč (cca 1600 €),
- změny v systému vědy, výzkumu a ve vzdělávacím systému, a to především:
 - podporu vědy, výzkumu a struktur duálního vzdělávání s důrazem na malé a střední podniky, které splní určitá minimální kritéria, např. výši mezd,
 - zřízení institutu pro průmyslový výzkum podle německého modelu Fraunhoferovy společnosti,
- zřízení veřejné investiční banky,
- zavedení progresivní daně z příjmů.

4. Hodnocení jednotlivých opatření

Jednotlivá opatření mají zcela jistě smysl, i když by bylo možné některé detaily ještě vylepšit.

Plánované zvýšení **minimální mzdy** se zdá realistické, zvláště když současná minimální mzda činí i po nejnovějších, podstatných zvýšeních stále pouze 39 % mediánu mezd a 33 % průměrné mzdy, což je v evropském srovnání velmi nízký poměr (pro srovnání – v Německu činí zákonná minimální mzda 48 % mediánu mezd a 43 % průměrné mzdy). Nejnovější německé zkušenosti také ukázaly, že mírné zvýšení minimální mzdy nemusí vést ke ztrátě

pracovních míst, naopak lze od něj očekávat velmi pozitivní redistribuční účinky, přičemž minimální mzda by v případě České republiky navíc měla vliv i na další mzdové skupiny.

U zavádění **systemu duálního vzdělávání** je nutno promyslet, zda by se účast měla omezit pouze na podniky, které už nyní platí nadprůměrné mzdy. Znamenalo by to nebezpečí, že na podporu pak dosáhnou především ty firmy, jež i tak mají na trhu dobrou pozici (a proto už dnes platí vyšší mzdy). Především systém vzdělávání by se měl rozšířit nejlépe na všechny podniky. Možné by zde bylo i zavedení všeobecného poplatku za vzdělávání, který by platily podniky, a z něhož by se financovalo společné vzdělávání nadřazené jednotlivým firmám. Platbu by přitom bylo možné odložit, pokud by firmy vytvořily své vlastní struktury duálního vzdělávání.

U nápadu založit institut podle vzoru **německé Fraunhoferovy společnosti** si nelze dělat iluze, že by takovýto institut mohl rychle pomoci zvýšení produktivity a mezd. Rozvoj Fraunhoferovy společnosti trval v Německu několik desetiletí (Fraunhoferova společnost byla založena již v roce 1949). Není také zcela jasné, zda jsou české malé a střední podniky schopné fungování takového institutu nyní využít. U Fraunhoferových institutů v Německu si podniky objednají určitý výzkum a ten také platí. Je otázkou, zda má dostatek českých malých a středních podniků kapacity dostatečně jasně definovat své výzkumné potřeby a zároveň i zdroje na zaplacení takového výzkumu.

Pro založení **veřejné investiční banky** mluví zkušenosti minulých let z mnoha zemí, kde se ukázalo, že veřejné investiční banky mohou pomoci při investicích do sektorů definovaných politickou reprezentací jako prioritních, a zároveň tak mohou stabilizovat poskytování úvěrů bez ohledu na hospodářský cyklus. Právě poslední bod je v České republice zásadním problémem, protože většina českého bankovního sektoru má zahraniční vlastníky a novější výzkumy poukazují na skutečnost, že dceřiné společnosti bank omezují ve své domovské zemi v době krize poskytování úvěrů.

Zavedení **progresivní daně z příjmů** má smysl a navzdory často zmiňovaným předsudkům nemusí nutně hospodářství poškozovat. Opatření na zvýšení produktivity je třeba financovat. Pokud se na tato opatření a na zlepšení infrastruktury použijí vyšší příjmy z progresivní daně z příjmů, budou podniky nakonec moci vyrábět více a s vyšší produktivitou, a dokonce i zvýšit svůj zisk. Progresivní systémy daně z příjmu navíc většinou pomáhají snižovat nerovnost v rozdělování příjmů.

V návrzích by však bylo možné **více zohlednit evropskou perspektivu**. Je zřejmé, že se u problému s vážnoucí sblížením mezd a možného zneužívání hospodářské pozice nadnárodních podniků jedná o potíže, které trápí nejen Českou republiku, ale i jiné země střední a východní Evropy. V mnoha nových členských zemích EU jsou mzdy nízké a jejich sblížení se v poslední době zadržává. Zde by byl vhodný koordinovaný postup těchto států. Společná strategie robustnějšího zvýšení mezd by nadnárodním podnikům zabránila, aby jako doposud aktivně využívaly vzájemné konkurence těchto zemí. Na druhé straně mohou mít i staré členské země EU jako Německo nebo Francie zájem na podpoře takové strategie – např. pomocí opatření na zvýšení produktivity v regionu. (Relativně) Nízké mzdy ve střední a východní Evropě totiž nakonec konkurenčním tlakem přispěly k nízké dynamice mezd i ve starých zemích EU a navíc vytvářejí i další problémy, jako je konkurence pracovníků se smlouvou o dílo nebo migrační tlaky.

Do programu by mělo být zařazeno také **zlepšení infrastruktury**. Česká republika má v rámci průměru EU podprůměrnou kvalitu silniční sítě. Také v železniční síti lze mnohé zlepšit. Čisté veřejné investice se přitom v České republice v minulých letech snižovaly a v současnosti se pohybují blízko nule. Zlepšení infrastruktury má přímý vliv na zvýšení produktivity, protože se v přepravě ztratí méně pracovní doby a zároveň se zlevní přeprava polotovarů. Zde by tedy bylo žádoucí se jasně přihlásit k vyšším investicím do infrastruktury.

5. Závěr: Celkové hodnocení programu

Program celkově odpovídá představě soudržného sociálnědemokratického narativu. Tržní hospodářství a soukromé podnikání pokládá za důležitou součást úspěšné strategie na podporu růstu příjmů obyvatelstva, zároveň ale jasně předpokládá, že samotné tržní hospodářství nezajistí bez silnějších řízených zásahů růst příjmů a produktivity, které Češi očekávali od transformace, integrace do trhů Evropské unie a dodavatelských řetězců.

Program je promyšlený i na makroekonomické úrovni. Místo aby sázel pouze na čisté přerozdělování, obsahuje také celou řadu inovativních přístupů ke zvýšení produktivity českých zaměstnanců (a tím také dává větší prostor pro rozdělování). Strategie sázející primárně na zvýšení mezd bez doprovodných opatření ke zvýšení produktivity by přinesla nebezpečí zvýšení inflace a/nebo ztráty pracovních míst kvůli ztrátě konkurenceschopnosti.

I když to v dokumentech ČSSD není vždy tak jasně řečeno, tento program (správně) zpochybňuje dosavadní strategii růstu České republiky, při níž se stát snažil urychlit hospodářskou konvergenci především lákáním přímých zahraničních investic (FDI) a zároveň spíše minimálně zasahovat do hospodářského dění, čímž sázel především na výhodu (relativně) nižších mezd. I když tato strategie v rané fázi transformace přispěla k (tenkrát) působivé konvergenci, v současnosti se, zdá se, již vyčerpala.

Vhodnější by byly kreativnější přístupy, jež by mohly řešit problém neuspokojivého sblížení mezd ve spolupráci s jinými zeměmi v regionu, případně i s Francií a Německem. Současný program je však obecně vzato dobrým základem, na němž lze v následujících letech dále programově stavět.